KRISTNE I DE ARABISKE EMIRATENE

Kommet for å bli?

Etter 1200 års fravær etableres det igjen kristne fellesskap på Den arabiske halvøy, men under hvilke rammebetingelser? I hvilken grad har de kristne frihet til å praktisere egen tro, bygge kirker og organisere egne aktiviteter? Og kan kristendommen igjen få status som en lokal religion?

Av Berit S. Thorbjørnsrud, førsteamanuensis i midtøstenstudier ved Universitetet i Oslo.

KIRKEN HAR «KOMMET FOR Å BLI», IFØLGE Andrew Thompson, anglikansk prest i Abu Dhabi.¹ Inntil nylig var den som «en potteplante», men nå har kirken slått røtter. Kristendommen forsvant fra Den arabiske halvøy for mer enn 1200 år siden, men i dag lever 3-4 millioner kristne arbeidsmigranter i dette området. Dette skyldes funnet av olje som utløste et enormt behov for import av arbeidskraft fra 1960-70-årene og fremover. Her «lever kirken nå i beste velgående», hevder Edward H. Schreur, tidligere protestantisk prest i Oman.² Tross optimismen vektlegger Schreur at det er «begrensninger».

I denne artikkelen vil jeg se nærmere på den kristne etableringsprosessen og undersøke hvilket handlingsrom de kristne faktisk har. Er det virkelig slik at kirken igjen kan slå rot på Den arabiske halvøy? Hvordan kan det være mulig så lenge de kristne er arbeidsmigranter uten muligheter til varig opphold? Kan kirken slå rot mens de som pleier dens røtter kontinuerlig skiftes ut? I internasjonale rapporter om religionsfrihet får Gulf-statene (med unntak av Saudi-Arabia), det vil si Kuwait,

Bahrain, Qatar, De forente arabiske emirater og Oman, relativt positiv omtale.³ Til tross for at Gulf-statene er konservative, muslimske stater med autoritære styringsformer synes de altså å demonstrere respekt for andres religiøse behov. Hva er årsaken til dette?

I denne artikkelen vil jeg hovedsakelig fokusere på de kristnes situasjon i De forente arabiske emirater som består av emiratene Abu Dhabi, Dubai, Sharjah, Fujairah, Ajman, Umm al-Qaiwain og Ras al-Khaimah.⁴ I 2014 besøkte jeg en rekke kirker i Dubai og Sharjah, og jeg intervjuet ledende representanter for ti av disse.⁵ Mange av kirkene har omfattende nettsider, og i tillegg har enkelte prester, som for eksempel Andrew Thompson, publisert tekster om den kristne kirke i Gulfen. Den følgende teksten bygger på dette materialet.

Kristne arbeidsmigranter i renteniststater

Alle Gulf-statene defineres som renteniststater, det vil si stater som innhenter minst 40

¹ 1948 fikk Maria tittelen Vår frue av Arabia. Denne statuen, som ble velsignet av pave Pius XII i 1949, står i byen Ahmadi i Kuwait.

BERIT S. THORBJØRNRUD

prosent av egne inntekter fra én kilde, som olje, i stedet for skatt.⁶ Slike inntekter gjør det mulig for staten å tilby utstrakte velferdstilbud og subsidierte goder til statsborgere uten at disse betaler skatt. Gjennom et slikt system kan myndighetene «kjøpe» sine statsborgeres lojalitet, og politisk opposisjon kan lettere kontrolleres.

For å kunne utnytte oljen og anvende inntektene til å utvikle egne samfunn importerte Gulf-statene store antall arbeidsmigranter; høyt kvalifiserte migranter som kunne lede arbeidet og lavt kvalifiserte som kunne bidra med muskelkraft eller service til statsborgerne. Arbeidsmigranter kan kun sjelden bli statsborgere, og de får dermed ikke ta del i statlige goder. Relasjonen mellom migrantene og statene hvor de arbeider blir dermed i utgangspunktet rent instrumentell: arbeid mot penger. Arbeidsmigrantene må selv etablere en form for parallellsamfunn med egne helseinstitusjoner, skoler, og så videre. I en studie av Dubai viser antropologen Neha Vora hvordan for eksempel indere har etablert egne nabolag med servicetilbud tilpasset deres behov.⁷

I Gulf-statene må alle migranter ha en lokal sponsor som vanligvis også er deres arbeidsgiver. Migranter kan etablere egne foretak, men de må ha en lokal sponsor som partner. De kan kjøpe eiendom, og med tilstrekkelig inntekt kan de hente inn ektefelle og barn.⁸ Etter endt utdanning må imidlertid barna flytte, med mindre de søker jobb og får egen sponsor. I De forente arabiske emirater kan slike «barn» nå overta som sponsorer for pensjonerte foreldre.⁹

Med unntak av de få som tilbys statsborgerskap lever alle arbeidsmigranter i en form for permanent midlertidighet. De er avhengige av politiske beslutninger som fattes på nivåer hvor de ikke selv kan delta og de er fremfor alt

avhengige av egne sponserers velvilje. Men dette systemet tillater også, slik Neha Vora viser, at velstående arbeidsmigranter kan delta både i driften av sponseret systemet og selv utnytte fattige migranter.¹⁰

Systemet gir sponsorer stor makt, og mange migranter lever og arbeider under svært vanskelige forhold.¹¹ Koblingen mellom et autoritært styresett og et sponseret system som vever alle inn i vertikale relasjoner, gjør det vanskelig for arbeidsmigranter å mobilisere til felles kamp for egne rettigheter. Sponsorer kan til enhver tid annullere individuelle kontrakter hvilket medfører tap av både jobb og oppholdstillatelse.

Gulf-statene gir altså statsborgerne en rekke goder i bytte mot lojalitet, mens arbeidsmigrantene forventes å bidra til et system som gir dem lite annet enn penger. Selv om rike kan bli rikere og andre klarer seg bra, sliter svært mange. Og uansett velstandsnivå må arbeidsmigrantene selv etablere institusjoner som kan dekke deres behov. I denne sammenheng blir

~
*Emiratene definerer seg selv som et samfunn
hvor mennesker med ulike trosretninger
lever, arbeider og ber i harmoni og fred.*
~

kirkene viktige. De kan dekke åndelige behov, men kirkene fungerer også som sosiale sentra og de driver en rekke velferdstiltak.

«Vi tjener landet gjennom vårt arbeid» var det flere kristne som sa til meg. Og en prest forklarte at «kirken tjener landet gjennom å ta vare på kristne, åndelig og sosialt.» Med andre ord, kirken(e) bidrar til statenes utvikling.

TOLERANSE SOM NASJONALT ETOS

Gulf-statene har lange tradisjoner for handel med Sør-Asia, og dette har bidratt til mye lokal

kunnskap om folk med annen religiøs tro og praksis. Lokalbefolkningen er dessuten religiøst og etnisk sammensatt. I Emiratene er sunni-muslimene i flertall, men der er også sjia-muslimer. Folk har derfor lange erfaringer med etnisk og religiøs pluralisme. Statene er dessuten relativt unge; Emiratene ble samlet i 1971. Når myndighetene fremhever toleranse som viktig skyldes nok dette både historiske erfaringer og at de ønsker å minne egne borgere på at toleranse er nødvendig for nasjonalt samhold.

Emiratene definerer seg som et samfunn som «verdsetter toleranse høyt», hvor mennesker med «ulike trosretninger lever, arbeider og ber i harmoni og fred». ¹² Toleranse er nedfelt i en lov som garanterer religionsfrihet med mindre tro og praksis forstyrrer offentlig moral og orden. ¹³ Dette gir arbeidsmigranter religiøse rettigheter og en viss uformell makt over landets internasjonale rykte. Religiøse minoriteter oppsøkes av internasjonale komiteer som kartlegger hvordan eksisterende lover praktiseres. Stater som Emiratene kan vanskelig motsette seg slike undersøkelser uten å miste ryktet som tolerante, og hva minoritetene velger å rapportere hvis handlingsrommet blir for begrenset vil kunne skade landets rykte. For arbeidsmigranter kreves det imidlertid gode evner til balansekunst for å utnytte dette potensialet for uformell makt.

Minner om takknemlighet og tilhørighet

«Dere er en del av vår historie; dere var her før oljen kom, og vi ønsker ikke at dere skal dra», erklærte myndighetene da misjonssykehuset i Sharjah måtte stenge i 1994. ¹⁴ Takket være «sykehusbevegelsen», drevet av Den amerikansk-arabiske misjon (med utgangspunkt i Den reformerte kirke i USA), og Den katolske kirkes arbeid med å etablere skoler, barnehjem

og klinikker, ble det utviklet varme relasjoner mellom mange misjonærer og lokale kongefamilier. ¹⁵ Minnene om misjonærenes krevende innsats for å hjelpe lokalbefolkningen, lenge før oljen forandret alt, er fortsatt levende, og er med å prege de lokale myndigheters forhold til de kristne. Men de kristne har også eldre minner.

KRISTNE MINNER OM TILHØRIGHET

I Det gamle testamentet er det en rekke referanser til Arabia og araberne. ¹⁶ Abraham hevdet å ha reist gjennom Arabia. Hans konkubine Hagar flyktet senere hit med deres sønn Ismail, som omtales som arabernes stamfar. ¹⁷ I Det nye testamentet er det færre referanser, men for eksempel Paulus skal ha reist til Arabia etter sin dramatiske omvendelse på veien til Damaskus (Galaterbrevet 1:17). Kristne etablerer også nye koblinger til Den arabiske halvøy.

Den katolske kirke har offisielt erklært jomfru Maria som «Vår frue av Arabia» eller «Dronningen av Arabia/Fredens dronning». Tilbedelsen av henne ble innledet i Kuwait i 1948 med godkjenning av pave Pius XII i 1949. ¹⁸ Besøk til hennes første kirke i Kuwait ble likestilt med besøk til den pavelige basilika Santa Maria Maggiore i Roma. ¹⁹ I 2007 fikk «Vår frue av Arabia» en spesiell festdag, og i 2011 erklærte pavestolen henne som «Vår frue av Arabia, beskytter av begge vikariatene på Den arabiske halvøy». ²⁰ Foran alle katolske kirker er det bygd grotter for «Vår frue av Arabia» hvor det gjennomføres kollektive og individuelle bønner. På denne måten kobles sentrale katolske forestillinger og ritualer til det nye territoriet.

Kristne har også minner om da «en utbredt og vedvarende kristendom hørte til på Den arabiske halvøy». ²¹ Fra det 3.-8. århundre ble det bygd kirker og klostre, og det ble etablert bispe-

BERIT S. THORBJØRNRUD

Den nyåpnede St. Paul's Church i Abu Dhabi.

dømmer. Til kirkekonsilet i Khalkedon, i 451, ankom for eksempel tjue biskoper fra Den arabiske halvøy. Det var særlig Den assyriske kirke (Østens kirke) som var utbredt, men flere ledende teologer fra Arabia fikk betydning også for kristendommen generelt.²² På 600-tallet bodde det kristne i både Mekka og Medina, og det er klart at profeten Muhammad kjente til elementer av deres, og av jødernes, lære.

Profeten omtalte kristne og jøder som «bokens folk», og de ble tildelt en særstilling som *dhimmi*, det vil si at de skulle ha rett til å dyrke sin tro og at de hadde krav på beskyttelse mot å betale en spesiell skatt: *jizya*. Det er imidlertid usikkert hvorvidt profeten var villig til å gi dem samme status på Den arabiske halvøy: islams særlige territorium. Ifølge en hadith erklærte han at «på halvøya skal det ikke være noen annen tro» (ibid:60). Dette er hva saudiske myndigheter anvender for å legitimere for-

budet mot ikke-muslimsk aktivitet. I en fatwa i 2012 oppfordret dessuten den saudiske mufti Abd al-Aziz bin Abdullah Al al-Sheikh muslimer til å ødelegge alle kirker på Den arabiske halvøya.²³ Hvorvidt slike ideer faktisk utløste fordrivelse av kristne etter profetens død i 632 er usikkert.

Nesten all kristen aktivitet opphørte i løpet av det åttende århundret, men hvorfor er uklart. Enkelte forskere hevder at de kristne ble fordrevet av muslimene.²⁴ Andre hevder derimot at de kristne konverterte frivillig fordi islams lære ble oppfattet som mer tilgjengelig enn den stadig mer subtile og spissfindige læren produsert i fjerne kristne maktsentra.²⁵ Rent praktisk var det selvsagt fordelaktig å bli muslim; man slapp å betale beskyttelsesskatt og fikk større sjanser til å bli et likeverdig samfunnsmedlem.

Den arabiske halvøy ble gradvis oppfattet

som *islamsk* territorium. I senere tid har imidlertid rester etter noe av det som en gang var blitt avdekket. I 1992 fant man for eksempel klosterruiner på øya Sir Bani Yas utenfor Abu Dhabi. Slike ruiner avbildes og tegnes inn på kart i bøker som, henvendt til kristne, formidler forhistorien.²⁶ Dette gir kristne mulighet til å legge et kristent kart over dagens muslimske, og dermed etablere nye mentale kart med tilhørende kristne landemerker. I løpet av de siste tiår har dessuten stadig flere tomter blitt tildelt de kristne, som derved har kunnet bygge kirker og etablere noe som sitt kristne territorium hvor de potensielt kan slå rot. Dette forsterker opplevelsen av tilhørighet.

FELLES MINNER

«Selvsagt har vi røtter; kristendommen har eksistert i denne regionen i 150 år, så vi har godt etablerte røtter beskyttet av de styrende», svarte en katolsk prest da jeg spurte ham om de kristne nå kan, slik fader Andrew hevder, slå røtter.

De første katolske misjonærene kom primært for å ivareta de åndelige behovene til de få kristne som befant seg på Den arabiske halvøy, men de begynte raskt å etablere sosiale tjenester for lokalbefolkningen. Misjon rettet mot muslimer var imidlertid forbudt. Den katolske kirke forsøkte først å etablere seg i Jeddah, men på grunn av vanskeligheter flyttet de til Aden. I 1854 ble den første kirken bygd, og parallelt etablerte misjonærene skole, barnehjem og klinikk.²⁷ I 1930-årene etablerte Den katolske kirke seg også i Bahrain, og i 1940 ble den første kirken i Gulfen innviet. Senere har katolikkene etablert seg i alle Gulf-stater med unntak av Saudi-Arabia.

De amerikanske misjonærene tilsluttet «Sykehusbevegelsen» innledet sitt arbeid i 1896, og forsøkte med knappe ressurser å tilby helsetjenester.²⁸ Slike eksisterte knapt og mi-

sjonens arbeid ble verdsatt. Flere sjeiker bad om at det måtte åpnes sykehus også i deres områder.

Sarah Hosman, en legendarisk lege og misjonær, helbredet i 1951 kona til sjeiken i emiratet Ajman. I takknemlighet tilbød sjeiken doktor Hosman et palass hvor hun kunne åpne et sykehus. Han gav henne til og med tillatelse til å misjonere *inne* på sykehuset. Dette var ellers strengt forbudt, og sjeiken av Fujairah, som også tilbød lokaler, erklærte fra starten at «hvis dere får arabere til å konvertere vil dere bli arrestert og eiendelene deres konfiskert».²⁹

Britiske soldater har også bidratt positivt. Gjennom avtaler med lokale herskere fikk Storbritannia i løpet av det 19. århundre etablere militære baser i Gulfen. Målet var at britiske soldater skulle beskytte lokale og britiske handelsinteresser. Dette samarbeidet varte helt til 1971 da britene trakk seg ut.

TOMTER OG GJENSIDIG TAKKNEMLIGHET

Med en gyllen nøkkel låste sjeik Shakhbut, i 1965, opp døren til den nybygde katolske kirken i Abu Dhabi. Det var han som hadde gitt kirketomten i gave, og som en symbolsk gest for å markere at Den katolske kirke var velkommen og plassert under hans beskyttelse, overrakte sjeik Shakhbut nøkkelen til biskopen som skulle innvie kirken (Thompson 2011:127). Alle kirker i Gulf-statene er bygd på tomter de kristne har mottatt som gaver fra kongefamiliene, og i Emiratene har disse ofte vært til stede ved nedleggelsen av grunnstein og/eller ved innvielsen. Slik har relasjoner preget av gjensidig takknemlighet blitt befestet mellom kongefamiliene og kristne arbeidsmigranter. Gjennom å gi de kristne små biter av eget land gir herskerne uttrykk for takknemlighet over de kristnes bidrag til den lokale utviklingen. For å markere sin takknemlighet inngraverer

BERIT S. THORBJØRNRUD

kristne gavenes historie på minneplater prominent plassert ved kirkenes inngangsdører. I tekster (for eksempel på nettsidene) og i samtaler er de kristne påpasselige med å understreke egen takknemlighet over kongefamiliene. Men til tross for at slike takknemlighetsbånd er etablert og jevnlig bekreftes, endres ikke de juridiske rammene: Det er nesten umulig for kristne å oppnå statsborgerskap. Kongefamiliene bidrar til å gjøre det mulig å bygge kirker, og dermed etablere kristendommen som noe potensielt varig, men de kristne som skal anvende kirkene forblir midlertidig bosatt.³⁰

For å bygge en kirke ...

Da masseinnvandringen startet i 1960- og 70-årene, manglet de fleste kristne kirkerom, rituelt personell og nødvendig utstyr til egen religiøs praksis. I dag eksisterer det flere hundre menigheter, hvorav noen er tilknyttet moderkirker og andre er såkalte uavhengige menigheter. Det har blitt bygd flere enn 35 kirker bare i Emiratene.

TRANSNASJONALE RELASJONER

For å lykkes med å etablere et nytt religiøst hjem må religiøse minoritetsgrupper opprette relasjoner med hjemlandet.³¹ Det er hovedsakelig fra hjemlandet (eventuelt fra det land hvor moderkirken har hovedkvarter) de importerer religiøst utstyr, personell og iblant penger, i tillegg til inspirasjon og støtte.

Da de kristne begynte å samles til bønnemøter oppstod raskt ønsket om å få prester bosatt lokalt og tilgang på egne bygninger. Dermed måtte menighetene organiseres i fastere former; det måtte reises penger lokalt og i hjemlandet, og moderkirkene måtte overbevises om at det eksisterte behov for prester. Parallelt med at menighetene ble organisert, fikk prester og økende

antall medlemmer, etablerte flere moderkirker nye organisasjonsformer. Den anglikanske kirke delte Den anglikanske provins av *Jerusalem* og *Midtøsten* inn i fire bispedømmer hvorav ett er *Kypros og Gulfen*. Den katolske kirke opprettet allerede på 1800-tallet Det apostoliske vikariat for Arabia. I dag er dette delt i to: det nordlige, med hovedkvarter i Kuwait, og det sørlige, med hovedkvarter i Abu Dhabi. Den indisk-ortodokse kirke (The Malankara Orthodox Syrian Church) har egen biskop for misjon og sosiale tjenester som fører tilsyn med menighetene i Gulfen. Også andre kirkesamfunn mottar besøk av høye geistlige. Vatikanet har dessuten opprettet diplomatiske relasjoner med Kuwait, Bahrain, Qatar og Emiratene.

Ved at relasjonene mellom de lokale menighetene og moderkirkene forsterkes og institusjonaliseres, integreres også Den arabiske halvøy i kirkenes verdensbilde.

LOKALE RELASJONER

Gulf-statene har gradvis utviklet en sterkere offentlig infrastruktur og dermed også byråkratier som kontrollerer all religiøs aktivitet: muslimsk, kristen, hinduistisk og så videre.³² Rituelt personell må godkjennes, all litteratur og alt importert religiøst utstyr må godkjennes. Men ifølge de kristne jeg intervjuet har de ikke opplevd problemer med dette.³³ Andre utfordringer må imidlertid løses i samarbeid med lokale myndigheter: Tilgang på lokaler for menigheter uten egen bygning, utvidelse av gravplasser, regnskapsregler for menigheter som lever av kollekt og gaver, nye tomter og så videre. For at dette arbeidet skal lykkes kreves det at prester eller andre ledere utvikler personlige relasjoner med de ansvarlige.

Den anglikanske kirke strevde lenge, uten hell, med å få tomt i Fujairah. Lokale

katolikker rådet dem til å bosette en prest i Fujairah, for uten personlige forbindelser ville de aldri lykkes. Anglikanerne lyttet til rådet og etter ett år gikk det i orden med tomt. «Dette med å dyrke personlige relasjoner var noe av det vanskeligste for meg da jeg kom hit», sa en britisk prest med lang erfaring fra Gulfen. «Gå på visitter og drikk te som om vi er venner når jeg ikke kjente dem, nei, det ville jeg ikke». Men «jeg fikk ingen ting gjort, og til slutt måtte jeg bare akseptere at det er slik ting blir gjort her. Nå har jeg vent meg til det og synes det fungerer fint.» Fordelen er dessuten, ifølge denne presten, at personen han pleier en relasjon med er den som har beslutningsmakt.³⁴

De kristne pleier også relasjoner, mer indirekte, med kongefamiliene. I Sharjah deltar lokale prester på offisielle audienser for å overbringe lykkeønskninger eller kondolanser. Ved dødsfallene til sjeik Zayed av Abu Dhabi og sjeik Rashid av Dubai, deltok medlemmer av Den koptisk-ortodokse kirke i offentlige sørgehøytideligheter, men de organiserte også egne. Ved slik rituell deltakelse demonstrerer kristne at de, i likhet med statsborgerne, oppfatter seg som kongenes undersåtter. Dette kan ha betydning når bønn om ny tomt skal fremmes. Slike spørsmål tas gjerne opp av høyere geistlige i møter med kongene.

KONGER OG GEISTLIGE

Da den anglikanske erkebiskopen av Jerusalem, Campbell MacInnes, besøkte Abu Dhabi i 1963, bad han sjeik Shakhbut om kirketomt. Shakhbut, som nettopp hadde gitt katolikkene en tomt, «gav uttrykk for at han ønsket å tillate og oppmuntre til etablering av kristne kirker alle steder der det er behov», og «han lot oss fritt velge sted».³⁵ Ikke alle lokale herskere har vist seg like velvillige, og i emiratene Ajman og Umm al-Qaiwain er det fortsatt ingen kirker, men for øvrig har altså

kristne ofte fått tomter i gave. Dette har gjerne skjedd i forbindelse med besøk av høytstående geistlige (eller statsledere). Forarbeidet er imidlertid gjort av prester eller lekfolk.

Det er tydelig at både kirkeledere og lokale kongefamilier legger vekt på å utvikle gode relasjoner. Når dette lykkes markerer også de kongelige offentlig at dette er verdifullt. Ved åpningen av den koptiske katedralen i Abu Dhabi, i 2007, klippet pave Shenouda III og sjeik Nahayan, minister for høyere utdanning og forskning, over snorene sammen. I 2014 ble den nye koptiske paven, Tawadrous II, hentet til Emiratene i presidentens fly, og han hadde møter med både presidenten og vise-presidenten.

Kongefamiliene har vist de kristne stor velvillighet gjennom å gi dem tomter gratis, men når det gjelder kirkenes arkitektur er de mer restriktive. Da Den evangeliske kirke bad sjeik Khalifa bin Zayed om tomt i Abu Dhabi, svarte han: «Du kan bygge et hus på tomten vi vil gi deg og bruke det som en kirke, men det er ikke tillatt at den ser ut som en kirke».³⁶

Kirker som ikke ser ut som kirker

I Emiratene er det altså forbudt med kirker som ser ut som kirker, og klokketårn og synlige kors er ikke tillatt. Den russisk-ortodokse kirke i Sharjah har likevel fått tillatelse til å bygge en klassisk russisk kirke. Anlagt ved en trafikkert gate ligger kirken med lyseblå løkkupler med gylne kors nærmest som et landemerke. Tatt i betraktning at Sharjah oppfattes som et svært konservativt emirat er dette overraskende. Sjeik Sultan gav imidlertid selv tillatelse i 2007, i et møte med metropolitt Kirill, daværende leder av Den russiske kirkes utenrikstjenester.³⁷ De andre kirkene i Sharjah ligger ellers tett i tett i et stille kvarter (bak den russiske kirken), og de har alle en mer diskret arkitektur. Men de har tydelige skilt ved portene, og for ek-

BERIT S. THORBJØRNRUD

sempel Den anglikanske kirke har et høyt kors på en yttervegg. Kirkens navn står skrevet med store bokstaver på engelsk og arabisk på en annen yttervegg.

Den norske sjømannskirken i Dubai mangler tillatelse til å kalle seg kirke, og den kaller seg derfor sjømannssenter.³⁸ Ved siden av ligger det imidlertid tre andre kirker som betegnes som kirker på sine skilt. I det nye kirkekvartaret, i Jebel Ali, har for eksempel Bibelselskapet et stort kors på frontveggen.

Overfor meg gav ikke kristne uttrykk for noe veldig savn. Det at de har fått tillatelse til å bygge kirker og i stor grad selv kan utforme dem innvendig synes å være det viktigste. Ifølge en katolsk prest er ikke selve bygningen viktig, for «det er mennesker som er kirken, ikke bygningen». Derfor spiller det ingen rolle at de ikke kan ha hverken klokketårn eller kors på taket. Han forklarte meg dessuten at med moderne kommunikasjonsmidler og GPS trenger vi ikke lenger kirkeklokker eller kors på taket for å finne kirkene. Likevel fortsetter de altså «å strekke» reglene med korsdekorasjoner og særdeles synlige navneskilt. Det vil derfor være interessant å følge denne utviklingen videre. Vil for eksempel flere få lov til – i likhet med Den russisk-ortodokse kirken – å bygge kirker i tråd med egne preferanser, eller vil det utvikle seg en egen lokal «kirkearkitektur»?

På kristent territorium

I kirkesenteret i Sharjah ligger ti store kirkebygninger tett sammen. Flere av disse rommer også menighetshus, kontorer, presteboliger og små butikker. De fleste kvelder, og i helgene også på dagtid, er det folk som kommer og går kontinuerlig.

Flere kirker, men særlig den anglikanske, leier ut til menigheter uten egne lokaler. Disse fyller de ulike lokalene etter et strengt tidskjema. Når en menighet nærmer seg siste

bønn står allerede neste klar med sitt utstyr og sitt program.

I Sharjah ligger bygningene så tett at når man rusler mellom dem kan man høre og se mange varianter av kristen tro og praksis utspille seg parallelt. Går man inn får man raskt et innblikk i hvor forskjellig ulike kristne for-

Den norske sjømannskirken i Dubai mangler tillatelse til å kalle seg kirke, og kaller seg derfor sjømannssenter.

holder seg til rom og materialitet. Likevel må de altså dele lokaler og naboskap. I global sammenheng er det særegent at ulike kirkesamfunn blir så nære naboer. Dette er heller ikke uten videre enkelt.

De kristne har på ett plan felles interesser når det gjelder forholdet til myndighetene, men det har foreløpig vist seg vanskelig å forene krefter. Prestene/lederne er få og som regel overarbeidete; de prioriterer egne medlemmer og relasjonene til egen moderkirke og til landets myndigheter. Flere kirker har prester som tjener kun 2-3 år, og disse klarer vanskelig å engasjere seg i felles arbeid før de igjen reiser. Språk er også et problem; *lingua franca* er engelsk, men ikke alle prester behersker dette. Minner om gammel splid spiller inn og kan skape gjensidig mistillit. Samtidig gjøres det flere steder forsøk på å etablere faste samarbeidsmøter, og det arbeides med å etablere møter på tvers av både kirke- og landegrenser i Gulfen.

I forhold til antall kristne er det fortsatt for få kirkebygg. Ved store anledninger blir de som eksisterer overfylte. Selv om det kan være en stor opplevelse plutselig å være en av mange tusen, i land hvor man ellers tilhører en usynlig minoritet, kan det også være slitsomt.

Kirkene og menighetene er generelt familieorienterte, men de ønsker selvsagt også å ivareta ensliges behov. Ikke minst forsøker de å bidra til å lette livssituasjonen til dem som bor i leire, dvs. i spesielle områder for arbeidere. Kirkene er med andre ord både religiøse og sosiale sentra i mange kristne arbeidsmigranternes liv. «Europeere kan ikke engang forestille seg hva kirken betyr for folk», forklarte en prest. «Kirken er ofte det eneste stedet de kan ha et sosialt liv.» Og «det er så mye sorg og savn blant dem som ofrer seg for familien og kommer hit alene». For å tilfredsstille i hvert fall noen av disse behovene driver kirkene en rekke ulike aktiviteter.

I tillegg til gudstjenester organiseres det bønnemøter og ulike sosiale sammenkomster. Gjester inviteres fra utlandet for å preke eller holde foredrag. Menighetene har søndagsskoler for barna, grupper for ungdom og ofte for kvinner. Flere organiserer nasjonale eller transnasjonale konferanser. Kirkene står ofte åpne slik at folk kan komme og be. Prestene driver sjelesorg, og det står ofte køer foran deres kontorer.

Menighetene organiserer hjelp til medlemmer med spesielle behov og til kristne generelt. Familier med vanskelig økonomi kan få finansiell støtte til barns skolegang. Personer med helseproblemer kan få støtte til behandling. Ved dødsfall bistår flere menigheter både med hjelp til å håndtere de byråkratiske prosedyrer ved hjemsendelse og med finansiell støtte. Fengslete kan få støtte til hjemreise slik at de kan deporteres. Enkelte kirker tilbyr jevnlig juridisk rådgiving og/eller helsehjelp. Mange forsøker å organisere transport fra leirene slik at selv de mest vanskeligstilte arbeidere kan delta i gudstjenester.

Kristen aktivitet er i prinsippet kun tillatt på kirkenes territorium, men i for eksempel Dubai praktiseres dette med fleksibilitet. Det

er ikke tillatt å leie ut lokaler til kristne aktiviteter, men det er heller ikke forbudt. Dermed er det flere menigheter som leier lokaler. Eierne eller politiet kan stoppe slike arrangementer, men de gjør det sjelden. I Sharjah er det forbudt å leie lokaler til religiøse aktiviteter, og dette forbudet håndheves. Men i Dubai er myndighetene altså mer fleksible, og fordi de ikke kan tilby gratis tomter til alle som ønsker det, vokser behovet for leie. Myndighetene er derfor i gang med å utrede mulighetene for å finne en løsning.

Kommet for å bli?

De kristne har nedlagt et enormt arbeid for å etablere lokal kristen aktivitet og gi dette materielle uttrykk i form av kirker. Det er svært vanlig at diaspora-menigheter, uansett religiøs tilhørighet, prioriterer slikt arbeid. Selve arbeidet med å etablere egne hellige steder gjennomføres generelt for å markere at «det nye landet psykologisk er blitt etablert som et permanent bosted».³⁹ I Gulf-statene kan imidlertid ikke de hellige stedene gi de kristne (eller andre) en slik psykologisk bekreftelse, og Jacobsens generelt aksepterte konklusjon må nyanseres. De kristnes nye bosted kan vanskelig bli permanent, men likevel arbeider de som andre diasporagrupper for å etablere egne hellige steder. De bidrar til å skape noe de vet at de selv må forlate. Tydeligvis oppleves eksistensen av hellige steder likevel som særdeles viktig.

Antropologen Neha Vora advarer mot å se på tendensen til å betrakte permanent opphold eller statsborgerskap som mål for all vellykket migrasjon.⁴⁰ Tilhørighet kan anta mange former, og ifølge Vora kan også midlertidige migranter utvikle tilhørighet(er) som bidrar til at de oppfatter seg som hjemme selv om de vet at de ikke kan bli.⁴¹ Hvordan kristne migranter faktisk tenker om hjem i Emiratene re-

BERIT S. THORBJØRNRUD

presenterer et interessant tema som bør undersøkes videre, men på bakgrunn av mine foreløpige data er det klart at de spinner mange tråder som befester kristendommens lokale tilhørighet.

Kristne etablerer fellesskap og gir disse materielle uttrykk i kirkeliknende bygninger. De utvikler lokale relasjoner til myndighetene og de etablerer transnasjonale relasjoner til egne moderkirker. Moderkirkene integrerer lokale menigheter i egne strukturer gjennom å etablere nye bispedømmer og plassere høye geistlige lokalt. Relasjoner pleies på ulike nivåer og slik skapes nye nettverk. Dermed integreres Den arabiske halvøy igjen, etter 1200 år, i det kristne verdensbildet. Parallelt gjen-skapes minner om tidligere kristen tilhørighet, hvilket bidrar til at nye mentale kart etableres. Minner som kan bidra til fellesskap mellom kristne og lokale herskere fremheves og så videre. De kristne spinner med andre ord en vev av tilhørighetstråder som ikke endrer deres egen posisjon, men kirkenes. Gradvis vil det bli stadig vanskeligere å fjerne kirkene fra arabisk territorium. Eventuelle forsøk på dette ville bli kostbart for Emiratene; ikke minst ville landets markedsføring av seg selv som spesielt tolerant ødelegges. Intet indikerer heller at landet ønsker noe slikt.

Mens kirker i Syria og Irak trues og ødelegges, Jerusalem tømmes for lokale kristne og kirker i Egypt bevoktes av politi, gir kristne i Emiratene uttrykk for stor trygghet. Alle som er intervjuet avviste at de fryktet angrep, og selv på de største helligdagene hadde ikke kirkene politibevoktning. De markerte dessuten tillit til at politiet ville ordne opp hvis noe skulle skje. I den forstand opplever de seg tydeligvis som vanlige borgere i land hvor myndighetene har kontroll.

Til tross for at kirkene blomstrer må de kristne forholde seg til restriksjoner. De kristne

må forholde seg til at de på ett plan er, slik en prest i Sharjah uttrykte det, «avhengige av kongefamiliens nåde, og vi liker ikke å gå imot dem». Emiratene ønsker å etablere seg som et internasjonalt finanssentrum, og lite tyder på at de planlegger noen fremtid uten arbeidsmigranter. Ifølge flere av de lokale prestene har kongefamiliene en klar forståelse for at dette krever en relativt stor grad av religionsfrihet. Samtidig står Emiratene overfor store problemer som må løses: Hva når oljen tar slutt? Hva med de voksende miljøproblemene, og hva med den voksende arbeidsledigheten blant egen ungdom? Vil Emiratene også i fremtiden ha økonomi til å sysselsette det samme antallet arbeidsmigranter? Og hvis antallet arbeidsmigranter reduseres, hva da med kirkene?

I Midtøsten er situasjonen generelt dystre, og myndighetene i Emiratene frykter selvsagt at urolighetene skal spre seg også til deres land. Dette skaper betydelig engstelse også blant kristne som frykter konsekvensene av radikalisering blant lokalbefolkningen.

Det er mange faktorer som kan påvirke de kristnes og dermed kirkenes posisjon. Myndighetene markerer at kirkene er velkomne, men innenfor visse begrensninger. Kirkene spinner sin vev av tilhørighet(er). Det etableres derfor, slik fader Andrew Thompson hevder, en form for røtter. Spørsmålet er likevel hvor solid feste disse har. Alle kristne er arbeidsmigranter og de kan sendes hjem hvis behovet for dem forsvinner. Hva som da vil skje med kirkene er selvsagt uvisst, men i dag er kirkene i Emiratene mer enn noe preget av vekst og lokale tilpasninger.

• f •

1 Thompson, Andrew: *Christianity in the UAE. Culture and Heritage*. Dubai: Motivate Publishing, 2011, s. 155

2 Schreur, Edward H.: 'Christians in the Arabian Peninsula.' <http://perspectivesjournal.org/blog/2008/02/01/chris>

KOMMET FOR Å BLI?

- tians-in-the-arabian-peninsula/ (10.12.2014.)
- 3 Se for eksempel '2014 Report on International Religious Freedom'. U.S. Department of State. Samme rapport plasserer Saudi-Arabia på listen over "countries of particular concern" med "egregious religious freedom violations".
 - 4 For en lengre artikkel som inkluderer de kristne i Oman, se: 'Den arabiske halvøy: der kristendommen blomstrer?' i *Kristne i Midtøsten: Kamp om tilhørighet*, Oslo: Cappelen Damm Akademisk 2015.
 - 5 Jeg tilbrakte to uker i Emiratene i april 2014. I tillegg til å intervju ledere, fulgte jeg påskefeiringen og var tilstede ved en rekke gudstjenester og ulike andre arrangementer som for eksempel markering av årsdagen for den armenske tragedien. I teksten er de intervjuede generelt anonymisert pga. temaets sensitivitet. Hvilket kirkesamfunn eller uavhengig menighet de tilhører er oppgitt der dette er av betydning for å plassere deres utsagn i riktig kontekst. Med ett unntak var de alle menn. De var alle selv migranter med bakgrunn fra for eksempel India, Filippinene, Egypt, Storbritannia og Norge. Arbeidsmigranterne i Emiratene kommer fra særdeles mange land, men flertallet er fra Sør-Asia – særlig India, eller fra Sørøst-Asia – særlig Filippinene.
 - 6 Beblawi og Luciani i Lund-Johansen, Marie Brokstad: 'Fighting for Citizenship in Kuwait', Oslo: MA Thesis in Middle East Studies, Universitetet i Oslo, 2014, s. 6.
 - 7 Vora, Neha: *Impossible Citizens. Dubai's Indian Diaspora*, Durham & London: Duke University Press, 2013.
 - 8 I 2013 var kravet i FAE 4000 dirham (nok 7 800,-) eller 3000 hvis arbeidsgiver tilbød bolig. Ifølge Neha Vora skal kravet økes, Vora, s. 206).
 - 9 Heretter forkortet til Emiratene.
 - 10 Vora, s. 22.
 - 11 Se for eksempel Human Rights Watch: <http://www.hrw.org/news/2014/10/22/united-arab-emirates-trapped-exploited-abused> (22.01.2015), eller Amnesty International: <http://www.amnestyusa.org/research/reports/my-sleep-is-my-break-exploitation-of-migrant-domestic-workers-in-qatar> (22.01.2015).
 - 12 Sheikh Nahayan, undervisningsminister, i Thompson, s.15.
 - 13 2014 Report on Religious Freedom – United Arab Emirates.
 - 14 Thompson, s. 82.
 - 15 Skinner, Ray, F.: *Christians in Oman*, Surrey: The Tower Press, 2006. John, Stanley: 'Monks, Missionaries, and Migrants: Tracing the Sustained Presence of Christianity in Kuwait from the Early Church to Contemporary Economic Migrants', San Diego, California: AAR Annual Meeting 2014, 22-25. november.
 - 16 Se Thompson, s. 40ff.
 - 17 Thompson, s. 40ff. Thompson omtaler Hagar som 'concubine' men hun omtales ofte ellers som trellevinne.
 - 18 <http://www.holyspiritinteractive.net/features/something-aboutmarry/arabia.asp> (08.12.2014).
 - 19 http://www.catholic-church.org/kuwait/our_ladyof-arabia_solemnity.htm (08.12.2014).
 - 20 http://www.catholic-church.org/kuwait/our_ladyof-arabia_solemnity.htm (08.12.2014).
 - 21 Cragg, Kenneth: *The Arab Christian. A History in the Middle East*, Louisville Kentucky: Westminster/John Knox Press, 199. s.45.
 - 22 Thompson, s.58.
 - 23 <http://araborthodoxy.blogspot.no/2012/03/christianity-in-arabian-peninsula.html>
 - 24 Cragg, s. 34.
 - 25 I Thompson , s. 60.
 - 26 Se f.eks Thompson, s. 52-53.
 - 27 Thompson, s. 126.
 - 28 Thompson, s. 9.
 - 29 Thompson, s. 87.
 - 30 Også sikher og hinduer har enkelte steder fått tomter.
 - 31 Se Ebaugh, Helen Rose & Chafets, Janet Saltzman: *Religion Across Borders. Transnational Immigrant Networks*, Walnut Creek, CA: Altamira Press, 2002
 - 32 Muslimer synes faktisk å være underlagt mer kontroll enn de kristne. Tekster til fredagsprekene i moskeene fastsettes for eksempel sentralt. Selv om kristne trolig utøver selv-sensur eksisterer det ingen tilsvarende detaljkontroll.
 - 33 Enkelte husket imidlertid at den kontroversielle amerikanske tv-predikanten Benny Hinn ble nektet adgang til Dubai. En prest skal visstnok også ha blitt utvist etter å ha sendt et kritisk brev til myndighetene i FAE. '2014 Report on Religious Freedom – United Arab Emirates' bekrefter også at den statlige kontrollen ikke har medført nevneverdige problemer .
 - 34 Den samme prest var også undrende til hvordan han ville reagere hvis han flyttet hjem. «Her er jeg vant til å gå rett til topps i byråkratiet, men hjemme ville jeg vel bare få et møte med noen på laveste nivå. Her er jeg en respektert Guds mann, men hjemme er jeg vel bare en raritet».
 - 35 MacInnes i Thompson , s. 96).
 - 36 Thompson , s.90.
 - 37 The Moscow Patriarchal Department for External Church Relations. Kirill har senere blitt utnevnt til patriark for Den russiske kirke. Kirken i Sharjah ble delvis finansiert av en styrtrik ukrainsk forretningsmann bosatt i Emiratene. Man kan anta at også han hadde innflytelsesrike kontakter.
 - 38 Dette står skrevet på engelsk og arabisk, men på norsk står det Sjømannskirken. Norske kirke i utlandet.
 - 39 Jacobsen, Knut A.: 'En flerreligiøs verden og religionsmangfoldet i Norge' i *Verdensreligioner i Norge*, Jacobsen, Knut A. (red.), Oslo: Universitetsforlaget, 2001, s.17
 - 40 Vora, s. 28.
 - 41 Vora, s.150.